

Tot zo!

Topstukken on Tour

Lees over de
prachtige kunst-
werken van onze
partnarmusea en
ga zelf creatief aan
de slag

‘Ook als u niet in de gelegenheid bent om deze tentoonstelling te bezoeken is er veel moois in dit magazine te vinden’

Beste lezer,

Vol trots presenteer ik het magazine Totzo! Dit tijdschrift is een initiatief van Stichting Museum Plus Bus en haar partners. De bus rijdt elke dag een groep senioren naar één van de deelnemende musea voor een volledig verzorgd dagje uit. Hoe leuk zo’n dag kan zijn, leest u in het verslag op pagina 12.

Toen in maart 2020 alle musea hun deuren moesten sluiten, werd ook de Museum Plus Bus stilgezet, maar het projectbureau zat niet stil. Topstukken on Tour werd vanuit de thuishantoren bedacht en bleek een groot succes. Het project is verlengd tot 2024. In dit magazine vindt u teksten over de kunstwerken en kijkopdrachten om zelfstandig de minitentoonstelling te kunnen bezoeken. Ook als u niet in de gelegenheid bent om deze tentoonstelling te bezoeken is er veel moois in dit magazine te vinden. Lees over de prachtige kunstwerken van onze partnermusea en ga zelf creatief aan de slag met de opdrachten die verspreid in het magazine staan.

Graag richt ik hier ook een woord van dank aan de deelnemers van de VriendenLoterij. Door de steun van deze cultuurloterij hebben wij in het verleden al meer dan 175.000 senioren naar een museum kunnen brengen. Dankzij de VriendenLoterij hebben wij dit magazine en onze reizende tentoonstelling kunnen maken.

Ik wens u veel lees- en kijkplezier in ons magazine.

Totzo!

Hendrikje Crebolder
Voorzitter
Museum Plus Bus

Inhoud

4 De bedreigde zwaan

Rijksmuseum

5 Femmes, enfants, animaux

Cobra Museum voor Moderne Kunst

6 Portret van een Joods jongetje

Joods Museum

8 Victory Boogie Woogie

Kunstmuseum Den Haag

9 Amo Te Ama Me

Liefde in tijden van Alma-Tadema

Fries Museum

9 Dansende Volendammer

Zuiderzeemuseum

10 Benjamin Willem Blijdenstein (1780-1857)

Benjamin Willem Blijdenstein, textielfabrieur en familieman

De Museumfabriek

11 De slaapkamer

Van Gogh Museum

12 Een dag met de Museum Plus Bus

Museum Plus Bus

14 Titus aan de lezenaar

Mauritshuis

15 Meisje met de parel

Museum Boijmans

Van Beuningen

16 Zeeuws meisje voor het stadhuis van Veere

Zeeuws Museum

17 Bloemen in een albasten vaas en vruchten op een marmeren blad

Het Noordbrabants Museum

18 Studie van elf poezen

Van knuppel tot knuffel: de poezen van Henriëtte Ronner-Knip

Nederlands Openluchtmuseum

19 Caféterras bij nacht

Kröller-Müller Museum

20 ‘Ik kijk er iedere keer weer even in’

22 De Drentse Madonna

Drentse Madonna is weer thuis!

Drents Museum

23 Portret van Grootvorstin Anna Pavlovna

Hermitage Amsterdam

24 Kruiswoordraadsel

25 Kleurplaat en compositieopdracht

26 Colofon en antwoorden kruiswoordraadsel

Totzo?

U heeft vast gezien dat dit magazine Totzo! heet, maar waar komt die naam vandaan? De naam Totzo! verwijst naar onze reizende tentoonstelling Topstukken on Tour die bij verschillende zorginstellingen plaatsvindt. Maar ook willen de medewerkers van de Museum Plus Bus ‘Totzo!’ zeggen tegen alle deelnemers die zij nu niet mee kunnen nemen, maar die zij in de toekomst graag weer begroeten.

De bedreigde zwaan,
Jan Asselijn, ca. 1650,
olieverf op doek,
Rijksmuseum

De bedreigde zwaan

Rijksmuseum

Wie ooit een boze zwaan zag, weet dat de schilder hier niet heeft overdreven. Zij is levensgroot en angstaanjagend, ook omdat we van onderaf tegen haar aankijken. Breed uitslaande vleugels, veertjes die in het rond vliegen, een snaterende bek... nee de hond die links komt aanzwemmen laat het nest van deze zwaan wel met rust!

Je zou het misschien niet zeggen maar deze schilder was bepaald geen specialist in levensgrote afbeeldingen van dieren. Asselijn schilderde vooral landschappen met warm zuidelijk licht. En ook hier speelt het licht een belangrijke rol. Het schijnt van achter op de onweerswolk en op de witte veren van de zwaan. Die veren zijn bij de vleugels bijna doorschijnend. En waar de zon er niet bij kan zijn ze blauwgrijs. De zwaan werd gezien als symbool van zuiverheid en de hond stond voor het kwaad, totdat iemand het schilderij een heel andere betekenis gaf...

De teksten op het schilderij

De teksten zijn niet door Asselijn geschilderd maar werden door iemand anders, later in de 17de eeuw, toegevoegd. De witte zwaan werd hierdoor gelijkgesteld aan raadpensionaris Johan de Witt, die Holland – de eieren – beschermt tegen de ‘vijand van de staat’ – de hond. De Witt was tussen 1653 en 1672 de leider van de Nederlandse Republiek, verdedigde het land succesvol tegen aanvallen van Engeland en probeerde de Oranjes buiten de macht te houden. Zo werd dit schilderij een eerbetoon aan hem.

Wist u dat...dit schilderij in 1800 als eerste aankoop in de Nationale Kunstgalerij (de voorloper van het Rijksmuseum) terecht kwam? Wist u dat...de schilder Jan Asselijn zeven jaar in Rome verbleef? Hij schilderde daar vooral landschappen. Na zijn terugkeer in Nederland baadden ook zijn Hollandse taferelen, zoals deze zwaan, in een warm Italiaans zonlicht. Wist u dat... de familie De Witt een zwaan als symbool had? De link tussen dit witte dier en Johan de Witt was dus snel gelegd.

Femmes, enfants, animaux

Cobra Museum voor Moderne Kunst

Na de storm van kritiek die over de Cobra-beweging uitbrak na de berucht geworden tentoonstelling in het Stedelijk Museum van 1949, waarin de politie kunstenaars en bezoekers die met elkaar op de vuist waren gegaan moest ontzetten, verplaatste Karel Appel in 1950 zijn atelier naar Parijs. Het creatieve intellectuele klimaat daar was veel opener voor zijn experimentele kunst. Maar de omstandigheden waarin hij leeft zijn bar en financieel gaat het in de beginjaren slecht. Materiaal kan hij nauwelijks betalen, dus schildert hij dit werk op een stuk jute afkomstig uit het plafond van een nachtclub dat hij op straat vond. In Parijs krijgt zijn werk een nieuwe stimulans en ontwikkelt hij zich verder. Hij begint vrij en vanuit de materie te schilderen met felle kleuren en grote vlekken, die hij eindeloos over elkaar heen schildert. In Appels gehele oeuvre uit de Cobra-tijd zien we fantasiedieren, net als in het werk van Carl-Henning Pedersen en Constant.

Femmes, enfants, animaux (Vrouwen, kinderen, dieren),
Karel Appel, 1951, olieverf op jute, Cobra Museum
voor Moderne Kunst, Amstelveen
Aangekocht met steun van de VriendenLoterij
en het Aankoopfonds van de gemeente Amstelveen.

Metallica

Dit schilderij heeft jarenlang gehangen in een hotel-restaurant in Brussel. Karel Appel was bevriend met de eigenaar die hem in ruil hiervoor eten en onderdak gaf. Later kwam het schilderij terecht in de collectie van Lars Ulrich, de drummer van de wereldberoemde band Metallica. Het Cobra Museum kocht het werk aan toen Ulrich het op de veiling bracht. In het Cobra Museum is het werk grondig schoongemaakt en gerestaureerd.

Kijken met de klok

We dagen u uit om eens écht goed naar een kunstwerk te kijken. Dus niet enkele seconden, maar neem er eens lekker de tijd voor. Volg de onderstaande stappen en kom tot de bijzonderste ontdekkingen:

1. Zet de timer op één minuut. Kijk nu een minuut naar het kunstwerk.
2. Pak pen en papier. Schrijf kort op wat u tijdens deze eerste minuut hebt gezien of gedacht.
3. Zet nu uw timer op drie minuten en kijk opnieuw naar het kunstwerk.
4. Schrijf op welke nieuwe dingen u heeft gezien of gedacht.
5. Tot welke ontdekkingen bent u gekomen? Bent u anders over het werk gaan denken in de loop der tijd?
6. Kies een ander kunstwerk en begin weer bij punt 1.

Portret van een Joods jongetje

Joods Museum

Isidor Kaufmann werd in 1853 geboren te Arad (Hongarije) en overleed in Wenen in 1921. Voor dit chassidische jongetje met een shawl, een spodik en een zwarte kaftan, gebruikte de schilder zijn zoon Eduard (1890-1965) als model. Het jongetje staat tegen een voorhang. Van de Hebreeuwse tekst die grotendeels is bedekt, is in afkorting nog te lezen ‘Kroon der Tora’ en de woorden ‘van het vroom genootschap’. Kaufmann voelde zich aangetrokken tot het leven van de chassidim, vrome joodse groeperingen die in Midden-Europa vele aanhangers bezaten. Dit portret is daar een uiting van. Eduard vluchtte later voor de Nazi’s en werd advocaat in New York. Het schilderijtje was oorspronkelijk in bezit van Barend Schelvis (Amsterdam, 2 augustus 1883 - Sobibor, 14 mei 1943), de vader van de schenker, die het bij de uitoefening van zijn beroep had gevonden in de voddens. Barend Schelvis was gehuwd met Marianne Tas (Amsterdam, 1 december 1883 - Sobibor, 14 mei 1943). Hun zoon Jo (Joseph) Schelvis (Amsterdam, 26 januari 1911 - Amsterdam, 11 februari 1989) was van beroep kantoorbediende/boekhouder. Zijn broer Louis en zuster Sophia, beiden ongetrouwd, kwamen om in de oorlog. Jo Schelvis trad na de oorlog in het huwelijk met Johanna (Ans) van Rietschote, die zijn familie tijdens de bezetting had bijgestaan. Jo en Ans kregen in 1949 een dochter, Josée Marianne. Op 7 juni 1970 kwam zij, 21 jaar oud, bij een auto-ongeluk in de Noordoostpolder om het leven, samen met haar vriend. Het ‘portret van een Joods jongetje’ werd in 1987 door Jo Schelvis geschonken aan het Joods Museum in Amsterdam ter nagedachtenis aan zijn dochter Josée Marianne Schelvis.

Portret van een Joods jongetje, Isidor Kaufman, 1990, olieverf op paneel, ter nagedachtenis aan Josée Schelvis, Joods Museum

Woordenlijst

Chassidisch

(ultra-) orthodox joods, chassidisch gaat terug op het Hebreeuwse woord chassied (meervoud chassidim), dat ‘de getrouwe, de vrome’ betekent een hoge bontmuts een lang traditioneel mannengewaad eerste vijf boeken van Oude Testament; joodse wet tempelgordijn

Spodik
Kaftan

Tora

Voorhang

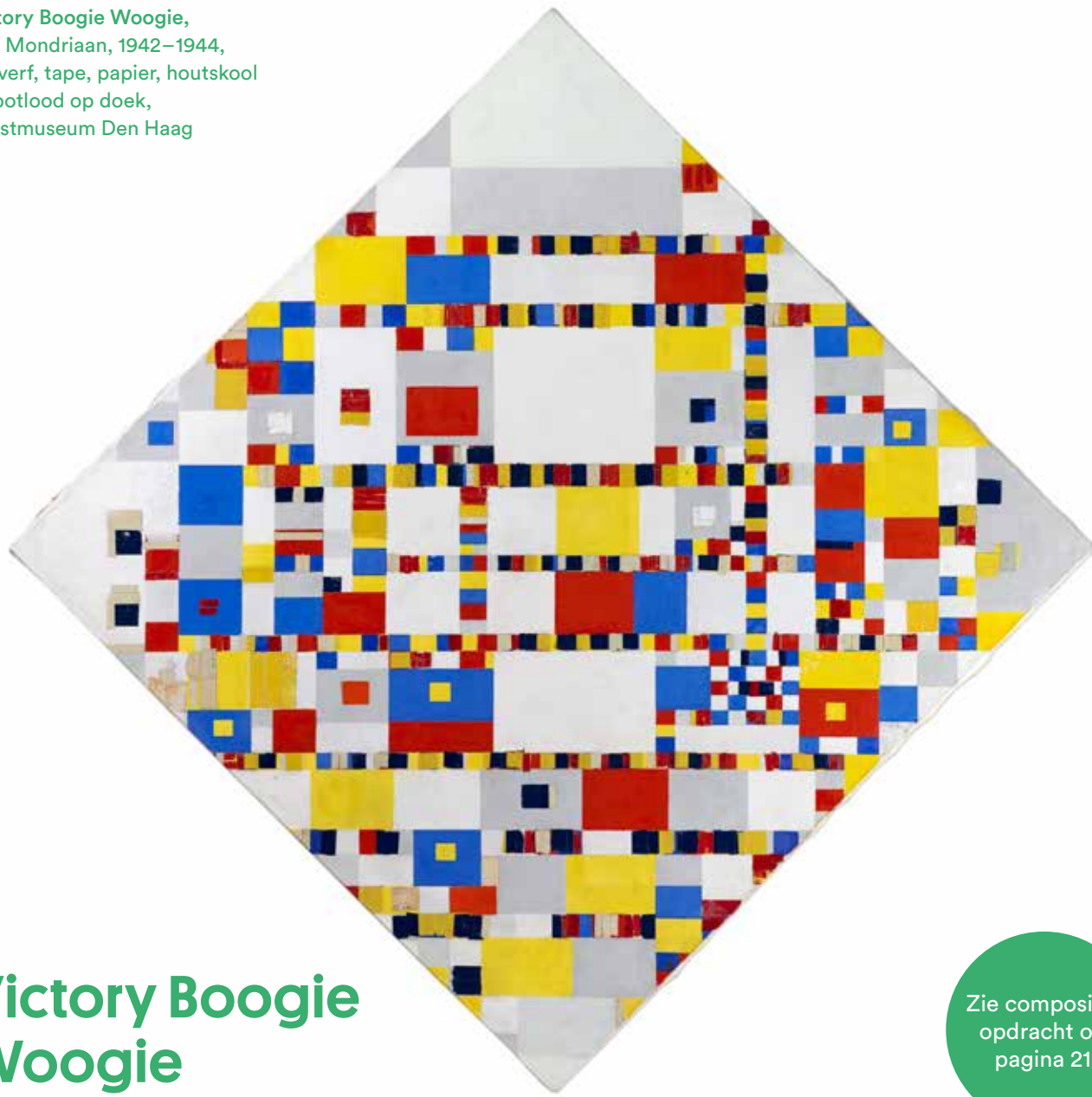

WIJ STEUNEN MET TROTS DE MUSEUM PLUS BUS

Dankzij de deelnemers van de VriendenLoterij rijdt de Museum Plus Bus al 10 jaar langs de mooiste musea in Nederland, om mensen een onvergetelijke dag te bezorgen en te laten genieten van kunst. Wilt u meer weten over het werk van de VriendenLoterij? Kijk dan op vriendenloterij.nl

VRIENDENLOTERIJ
- SINDS 1989 -
WIN MEER, BELEEF MEER

Victory Boogie Woogie,
Piet Mondriaan, 1942–1944,
olieverf, tape, papier, houtskool
en potlood op doek,
Kunstmuseum Den Haag

Victory Boogie Woogie

Kunstmuseum Den Haag

Victory Boogie Woogie (1942-1944) is wereldberoemd en het laatste werk dat Piet Mondriaan (1874-1944) maakte. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vluchtte hij naar New York en werd hij op slag verliefd op de geestdrift van de stad. Nadat Amerika in 1941 de oorlog verklaarde aan Japan, leek het einde van de Tweede Wereldoorlog ver weg. Toch bleef Mondriaan geloven dat het goed kwam, en die hoop zie je terug in dit werk. Hij wilde dat je het ritme van New York in dit schilderij kon voelen; chaos én orde, groot én klein, licht én donker, snel én langzaam, statisch én dynamisch, steeds anders én altijd hetzelfde. Inclusief een vleugje van de boogiewoogie muziek waar hij zo graag op danste.

Tot aan zijn overlijden werkte Mondriaan met een enorme gedrevenheid aan dit meesterwerk. Het werk is niet voltooid. Als u goed kijkt, ziet u de gekleurde stukjes plakband die de kunstenaar nog had willen vervangen door olieverf.

Wist u dat ... het Kunstmuseum Den Haag de grootste Mondriaan-collectie ter wereld heeft?

Zie compositie opdracht op pagina 21

Amo Te Ama Me, Sir Lawrence Alma-Tadema,
1881, olieverf op paneel, Fries Museum
Verworven met steun van de Vereniging Rembrandt, het Mondriaan Fonds en de Wassenbergh-Clarijs-Fontein Stichting

Amo Te Ama Me Liefde in de tijd van Alma-Tadema

Fries Museum

Ik houd van jou, houd jij van mij? Dat is de vertaling van de titel van dit werk (Amo te ama me). Daar zit je dan, in je roestkleurige mantel, op dat keiharde marmeren bankje. De rozen die je net aan het meisje hebt gegeven, liggen in haar armen. Ze tuurt er peinzend naar, er is nog niet veel af te lezen aan haar gezichtsuitdrukking. Zal ze het aanbod accepteren? Of gooit ze die bos met rozen straks de zee in? Kunstenaar Alma-Tadema

plaatst zijn liefdesverhaal in het antieke Rome, maar de starre gebruiken komen eigenlijk eerder uit zijn eigen tijd, het Victoriaanse tijdperk, waarin liefde niet altijd zo vanzelfsprekend of gemakkelijk was.

Vraag Hoe ging het er in uw tijd aan toe, met liefde, verkering en verloving? Is het tegenwoordig makkelijker of juist moeilijker?

Dansende Volendammer

Zuiderzeemuseum

Dit schilderij uit 1914 is gemaakt door Willy Sluiter en toont een dansende Volendammer visser tijdens de jaarlijkse kermis. Willy Sluiter heeft een aantal schilderijen op zeer groot formaat geschilderd. De kleurigheid van dit werk is typerend voor Sluiter. Hij had een grote voorliefde voor de kermis, het jaarlijks terugkerende volksfeest, van Volendam. Klein, aan de lage horizon zijn meer Volendammers te zien. Van dansende inwoners van het Zuiderzeestadje heeft Sluiter een enorm aantal schetsen gemaakt. Twee van zijn schetsboeken, die aan de kermis zijn gewijd, bevinden zich in de collectie van het Zuiderzeemuseum. Behalve in schilderijen, werkte hij zijn schetsen uit tot pastels en aquarellen.

Dansende Volendammer, Willy Sluiter, 1914, olieverf op doek, Zuiderzeemuseum

(Antwoord: kijk goed naar de schepen op de achtergrond. Dit zijn Volendammer kwakken).

Opdracht Op dit schilderij staan ook Volendammer kwakken. Weet u wat een Volendammer kwak is?

Benjamin Willem Blijdenstein (1780-1857)

Benjamin Willem Blijdenstein, textiel-fabriekur en familieman

De Museumfabriek

Benjamin Willem Blijdenstein was in het dagelijks leven textielfabriekur. Een fabriekur bezat meestal een garenkokerij, kalanderij, blekerij en ververij. Hij liet linnen, bombazijn en katoenen stoffen weven, eerst bij wevers thuis en later ook in een weeflokaal.

Familieman

Zijn vader was Jan Bernard Blijdenstein. Deze was de eerste doopsgezinde burgemeester van Enschede en werkte samen met Schimmelpenninck aan de grondwet van de Bataafsche Republiek. Bernard Willem was een echte familieman. Hij had negen kinderen die bijna allemaal in textiel-gerelateerde ondernemingen of textielfamilies terechtkwamen. Hij bewoonde het door zijn vader in 1806 gebouwde Blijdensteinhuis. Dit werd later geschonken aan de enige openbare bibliotheek van Nederland met een eigen naam, de H.B. Blijdenstein Stichting.

Wist u dat... Blijdenstein in 1801 samen met zijn vader en broer Barend de firma Blijdenstein & Co. oprichtte?

En dat dit... een van de oudste ondernemingen van Nederland is die tot voor kort nog altijd handelde onder de naam Blyco? Na een fusie dit jaar met Hakbijl is de naam nu B Living.

Succesvolle familie

B.W.B. maakte in Enschede het begin mee van wat wij nu de IJzeren Eeuw zijn gaan noemen. Hij zag de opening van de eerste Enschedese stoomspinnerij in 1835 en de eerste stoomweverij in 1855. Hij zou het succes niet meer meemaken, maar zijn kinderen en kleinkinderen des te meer. Blijdenstein & Co., Van Heek & Co., Gerh. Jannink & Co., Blijdenstein-Willink, Spinnerij Bamshoeve, Verosol waren slechts een paar van de textiel-bedrijven waar een B.W. Blijdenstein nakomeling in de bedrijfsleiding zat. Derde zoon Benjamin Willem jr. werd notaris en zou de oprichter worden van de Twentsche Bank, nu onderdeel van ABN-AMRO. De jongste zoon Albert Jan zou samen met leeftijd-genoot Gerrit Jan van Heek de Heide Maatschappij oprichten, nu bekend als Arcadis. Dochter Christina Alida was kunstschilderes en vereeuwigde haar vader in dit portret.

Benjamin Willem Blijdenstein (1780-1857), Christina Alida Blijdenstein, circa 1845, olieverf op doek, De Museumfabriek

De slaapkamer

Van Gogh Museum

Toen Van Gogh in de Franse stad Arles woonde, in het Gele Huis, maakte hij dit schilderij van zijn slaapkamer. Hij had de kamer zelf ingericht met eenvoudige meubels en zijn eigen werk aan de muur. De heldere kleuren moesten 'absolute rust' of 'slaap' uitdrukken. Het werk heeft tegenwoordig fel contrasterende kleuren: uit onderzoek is gebleken dat delen van het schilderij in de loop der tijd verkleurd zijn. Zo waren de wanden en deuren oorspronkelijk niet blauw, maar paars. De achterwand van de kamer lijkt schuin te staan. Dit was geen vergissing van Van Gogh. De muur stond inderdaad niet haaks op de andere. Toch lijkt het alsof hij de wetten van het perspectief niet overal nauwkeurig heeft toegepast, maar dat was een bewuste keuze.

Aan zijn broer Theo schreef hij dat hij het interieur opzettelijk 'vlak' had geschilderd en alle schaduwen had weggelaten om het op Japanse prenten te laten lijken. Van Gogh was erg tevreden over het schilderij: 'Toen ik na mijn ziekte mijn doeken terugzag, vond ik de Slaapkamer het beste'.

De slaapkamer, Vincent van Gogh, 1888, olieverf op doek, Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting)

Zie kleurplaat op pagina 21

Een dag met de Museum

Plus Bus

Op een mooie ochtend in januari staat een groep enthousiaste senioren te wachten op de parkeerplaats van een tuincentrum in Haarlem. Het zijn de deelnemers van dagbesteding Tuindershart, zij gaan vandaag een dagje mee met de Museum Plus Bus. Als de bus aan komt rijden, beginnen een paar senioren alvast te zwaaien. Een groot deel van de groep kan zelfstandig de bus betreden, voor wie dat wat lastiger gaat, is er de assistentie van de onvermoeibare buschauffeur Jorine Roelofsen, en ook de twee deelnemers met een rolstoel worden door haar met de lift naar binnen gebracht. Als iedereen de gordels vast heeft, kan het dagje uit echt beginnen!

De groep hoeft maar een korte rit te maken: zij gaan naar de Hermitage Amsterdam. Voor sommigen is het lang gelden dat zij een museum bezochten, anderen maken vandaag voor het eerst kennis met een museum. Na een half uur rijden, waarin chauffeur Jorine zoveel mogelijk wetenswaardigheden over Haarlem en Amsterdam vertelt, stappen de gasten uit in de achtertuin van de Hermitage. Daar worden zij ontvangen door gastvrouw Rona, die ze tijdens het museumbezoek met raad en daad bijstaat. Rona brengt iedereen naar de eerste belangrijke plek, het museumrestaurant, waar de koffie en thee klaarstaan.

Na de koffie is het zover, de gasten zijn verdeeld in drie groepjes en gaan samen met een rondleider het museum in om de kunstwerken te bekijken. De rondleiders vertellen van alles over de tentoonstelling en de prachtige juwelen maken grote indruk op de deelnemers. Mevrouw Groeneveld, een stralende lach op haar gezicht en zittend op haar rollator, vertelt: 'het allermooiste vond ik de broche, dat leek haast wel een bloemenvaasje! Echt geweldig om te zien'.

In het restaurant staat ondertussen de lunch klaar. Als de soep en zachte broodjes met ham of kaas op zijn, hebben de deelnemers nog even de gelegenheid om de expositie te bekijken. Sommigen gaan gericht terug naar bepaalde kunstwerken om die nog beter te bekijken, terwijl anderen liever rondwalen en zich laten verrassen door schilderijen die zij tijdens de rondleiding nog niet hadden gezien. Ondertussen manoeuvreert buschauffeur Jorine de touringcar weer het terrein op. Misschien een beetje vermoeid, maar zeer voldaan stappen alle gasten weer in. Gastvrouw Rona heeft ook haar jas aangetrokken en is met de groep mee naar buiten gelopen: 'Nu komt voor mij het mooiste moment van de dag; de bus uitzwaaien. Het is iedere keer weer fantastisch om al die blij gezichten achter de ramen te zien zitten'.

Mevrouw Groeneveld, een stralende lach op haar gezicht en zittend op haar rollator, vertelt: 'het allermooiste vond ik de broche, dat leek haast wel een bloemenvaasje! Echt geweldig om te zien'

Dankzij de deelnemers van de VriendenLoterij konden de senioren van dagbesteding Tuindershart, net zoals al meer dan 175.000 andere senioren voor hen, genieten van een gratis cultureel dagje uit met de Museum Plus Bus.

Titus aan de lezenaar

Museum Boijmans Van Beuningen

Titus aan de lezenaar, Rembrandt van Rijn, 1655, olieverf op doek, Museum Boijmans Van Beuningen

Dit portret ontroert omdat het zo tijdloos is. Een jongen staart met grote donkere ogen voor zich uit, hij komt maar net boven de grote lezenaar uit. In zijn ene hand houdt hij zijn pen, in de andere bungelen een potje inkt en een pennenkoker. Wat er op het papier staat zal voor altijd onduidelijk blijven, het is voer voor onze verbeelding.

De lezenaar is van zó dichtbij afgebeeld, dat het lijkt alsof we er bijna tegenaan staan. Hierdoor kan je de dromerige jongen bestuderen alsof je zelf onzichtbaar bent.

Het is niet verwonderlijk dat het portret zo intiem is, want heel waarschijnlijk is dit de veertienjarige Titus, Rembrandts zoon. Het is een van de weinige kinderportretten die Rembrandt maakte, veel vaker was hij gefascineerd door het doorleefde gezicht van oudere mannen en vrouwen. Vanaf 1632 werkte Rembrandt in Amsterdam, waar hij naam maakte als portretschilder van de elite. In 1634 trouwde hij met Saskia van Uylenburgh, met wie hij zijn zoon Titus kreeg. Zowel Saskia als Titus werden door Rembrandt diverse malen geportretteerd.

In 1940 werd dit icoon van de collectie aangekocht, met steun van de Vereniging Rembrandt en 120 particulieren.

Vragen Wat denkt u dat er op het papier geschreven staat? ● Het is niet helemaal zeker dat dit de zoon van Rembrandt is. Wat is uw mening? ● Denkt u van wel, en waarom? ● Of denkt u dat het een ander jongetje is, en waarom?

Meisje met de parel

Mauritshuis

Dit is het beroemdste schilderij van Johannes Vermeer: het meisje met de parel. Over haar schouder kijkt ze ons met grote glanzende ogen aan. Ze houdt haar hoofd wat scheef, haar mond een beetje open.

Wie dit meisje was weten we niet, maar daar ging het Vermeer ook niet om. Dit is namelijk geen portret, maar een tronie, een geschilderde fantasiekop. Tronies verbeelden een bepaald type of karakter, in dit geval een meisje met kleding die is geïnspireerd op wat men in die tijd als Oosters zag en een onwaarschijnlijk grote parel in haar oor.

Johannes Vermeer was de meester van het licht. Geen andere schilder kon zó subtiel de lichtval op allerlei oppervlaktes schilderen. In dit schilderij haalde hij alles uit de kast. Kijkt u naar het onscherpe, het zachte in het meisjesgezicht, de glimlichtjes op haar vochtige lippen. En natuurlijk de parel. Die schilderde Vermeer met slechts een paar penseelstreken: een witte lik aan de bovenkant voor een lichtaccent, en een wat grijzere haal aan de onderkant voor de weerspiegeling van de witte kraag van het meisje.

Het is nu misschien moeilijk voor te stellen, maar lange tijd werd *Meisje met de parel* nauwelijks gewaardeerd. In 1881 bracht het schilderij op een veiling slechts 2 gulden en 30 cent op. Pas later werd het herkend als een echte Vermeer en groeide het uit tot een van de beroemdste schilderijen ter wereld. Natuurlijk droegen de roman en de film over de *Girl with a Pearl Earring* bij aan de zegetocht van deze Hollandse Mona Lisa.

Meisje met de parel, Johannes Vermeer, ca. 1665, olieverf op doek, Mauritshuis

Vragen Vermeer gebruikte dure verfpigmenten bij het maken van dit schilderij. Welke kleur vindt u het mooist? ● Welke kleur haar heeft het meisje, denkt u? ● Welk gevoel krijgt u bij haar blik?

Zeeuws meisje voor het stadhuis van Veere

Zeeuws Museum

De schilder en tekenaar Franz Melchers werd in 1868 geboren in Münster, Duitsland, maar woonde voornamelijk in Nederland en België. Halverwege de jaren 90 van de negentiende eeuw woonde hij een tijdje in het Zeeuwse stadje Veere, dat de achtergrond vormt van deze prent. Veere trok in die tijd vele kunstenaars die zich lieten inspireren door het pittoreske stadje en zijn inwoners.

Het boerinnetje op de voorgrond draagt een protestantse Zuid-Bevelandse muts. Zuid-Beveland is het enige Zeeuwse eiland waar door protestanten en katholieken verschillende mutsen werden gedragen. De protestantse muts is herkenbaar aan de schelpvorm. De katholieke muts is wat hoekiger van vorm. De bovenmutsen bleven zich tot in de twintigste eeuw verder ontwikkelen en werden steeds groter. De kanten bovenmuts werd alleen op zon- en feestdagen gedragen, door-deweeks droegen vrouwen alleen hun ondermuts. Het kant was kostbaar en werd dus zo min mogelijk gewassen, bovendien was het een heel karwei om de muts schoon en terug in vorm te krijgen! Dit werkje werd dan ook vaak uitbesteed aan handige oudere vrouwen, die allemaal hun eigen geheime recept hadden om mutsen te stijven.

De muts wordt stevig op zijn plek gehouden door het oorijzer, dat is versierd met gouden stikken. Het halssnoer met vier rijen kralen van bloedkoraal wordt gesloten met een eveneens gouden slot in de vorm van een Zeeuws knoopje. Zo'n slot wordt ook wel een 'zeuge' genoemd en het was typisch voor Zuid-Beveland om dat aan de voorkant te dragen.

Druktechniek

Dit werk van Franz Melchers is een lithografie. Deze druktechniek was aan het einde van de negentiende eeuw erg populair en maakte het mogelijk om eenvoudig meerdere afdrucken van een werk te maken. Exemplaren van deze prent worden dan ook nog regelmatig te koop aangeboden.

Kijkopdracht Heeft u het kunstwerk goed bekeken en de tekst helemaal gelezen? Dan moeten de volgende vragen voor u geen probleem zijn:

1. Ziet u sieraden of andere versieringen?
2. Van welk materiaal zouden de sieraden zijn gemaakt?
3. Wat doet het meisje met haar armen?
4. Wat ziet u op de achtergrond en waar zou dit kunnen zijn?
5. Werd er in uw familie nog streekdracht gedragen?
6. Wat vindt u van het kleurgebruik op deze prent?
7. Wat valt het meeste op vindt u?

Zeeuws meisje voor het stadhuis van Veere, Franz Melchers, 1897, kleurenlithografie, Zeeuws Museum (Collectie Bert Bakker)

Bloemen in een albasten vaas en vruchten op een marmeren blad, Gerard van Spaendonck, 1781 olieverf op doek, Het Noordbrabants Museum Verworven met steun van de Vereniging Rembrandt, mede dankzij het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Bloemen in een albasten vaas en vruchten op een marmeren blad

Het Noordbrabants Museum

Het Noordbrabants Museum toont permanent een bijzondere collectie bloemstillevens. Een belangrijk deel daarvan is van de hand van de uit Tilburg afkomstige broers Gerard en Cornelis van Spaendonck. Beiden leerden aan het eind van de achttiende eeuw het schildersvak in Antwerpen.

Daarna trokken zij door naar Parijs waar ze rond 1800 begonnen aan een succesvolle carrière als bloemenschilder. Zij maakten fraaie bloemstillevens, samengesteld uit bloemen die bloeiden in verschillende jaargetijden. Inspiratie deden zij op in de botanische tuinen van Parijs, waaraan Gerard van Spaendonck ook beroepshalve verbonden was. Dit schilderij is een goed voorbeeld van het werk waarmee de gebroeders Van Spaendonck wereldberoemd werden.

Vraag Welke bloemen herkent u?

Studie van elf poezen
Henriëtte Ronner-Knip,
1904, hout, olieverf, gips,
verguldsel, Nederlands
Openluchtmuseum

Studie van elf poezen Van knuppel naar knuffel: de poezen van Henriëtte Ronner-Knip

Nederlands Openluchtmuseum

Poezenplaatjes, je kent ze wel.

Het internet staat er vol mee en misschien maak je ze zelf. Wie niet beter weet, zou kunnen denken dat de poes altijd al een van de grootste vrienden van de mens is geweest. Niets is minder waar.

Vóór de negentiende eeuw waren poezen niet meer dan nuttig bij de bestrijding van ongedierte. Een poes die het slecht trof kon zelfs in een zogenoemd kwelspel belanden, waarbij de poes in een houten ton werd gestopt en deelnemers om de beurt met houten knuppels tegen de ton mochten slaan.

Afbeelding uit *Das festliche Jahr in Sitten, Gebräuchen und Festen der germanischen Völker*, 1863

Langer geleden werden poezen verantwoordelijk gehouden voor ziekten. Zwarte poezen werden zelfs gezien als de begeleiders van duivels. In 1484 verklaarde de paus dat 'aanbidders' van poezen als heksen tot de brandstapel moesten worden veroordeeld. Ook poezen konden op de brandstapel eindigen.

In de negentiende eeuw verdween dit bijgeloof en begon men poezen vooral als gezelschapsdier te waarderen. Hoe ons beeld van poezen in de loop der eeuwen veranderd is, is duidelijk te zien op oude schilderijen en prenten.

Op afbeeldingen van voor de negentiende eeuw was de kat een nors monstertje. Hij werd weliswaar vaak afgebeeld, maar heel aaibaar was hij niet. Dit beeld veranderde onder invloed van Henriëtte Ronner-Knip (1821-1909). Haar geschilderde poezen waren voor het eerst speels, mooi en sociaal, maar leken daarnaast ook echt op de poezen zoals we die nu kennen. De schilderijen die ze maakte werden erg gewaardeerd; Ronner-Knip kreeg zelfs koninklijke opdrachten. De poes was van lastpak en het mikpunt van pesterijen veranderd in een vriend of onderdeel van het gezin, een huisdier dat het waard was om te portretteren.

Om deze schilderijen te kunnen maken oefende Ronner-Knip veel. De kunstenaar maakte talloze studies en schetsen van poezen met houtskool, potlood of, zoals bij dit schilderij, olieverf. Omdat poezen nogal eigenzinnig zijn, zijn de studies vaak in een oogwenk tot stand gekomen. Als je weleens probeert een foto van een poes te maken, zal je je realiseren hoe bijzonder het werk van Ronner-Knip eigenlijk is.

Opdracht
In dit magazine zijn 3 poezen verstopt, kunt u ze allemaal vinden?

Caféterrassen bij nacht

Kröller-Müller Museum

Ruim een half jaar na zijn aankomst in het Zuid-Franse Arles schildert Van Gogh dit caféterras bij het licht van een gaslantaarn. Hij heeft zichzelf voor de moeilijke opgave gesteld om een nachtschilderij te maken zonder zwart te gebruiken. Het wordt een van de hoogtepunten in zijn oeuvre. Door het overvloedige licht op de wanden en de luifel en door de oranje vloer laat hij het terras sterk afsteken bij de donkere blauwe en groene tinten van de rest van het schilderij. Het gele licht van de lantaarn doet het blauw van de sterrenhemel, de eerste uit zijn oeuvre, beter uitkomen. Het schilderij ademt de onbezorgde sfeer van een zwoele zomeravond. Dat Van Gogh weergeeft wat hij ziet, blijkt uit later sterrenkundig onderzoek. Hij heeft de sterrenconstellatie precies geschilderd zoals die er in de nacht van 16 of 17 september 1888 uitzag.

Caféterrassen bij nacht (Place du Forum),
Vincent van Gogh, circa 16 september 1888,
olieverf op doek, Kröller-Müller Museum

Vraag Kijk eens goed, kunt u in dit schilderij een paard ontdekken?

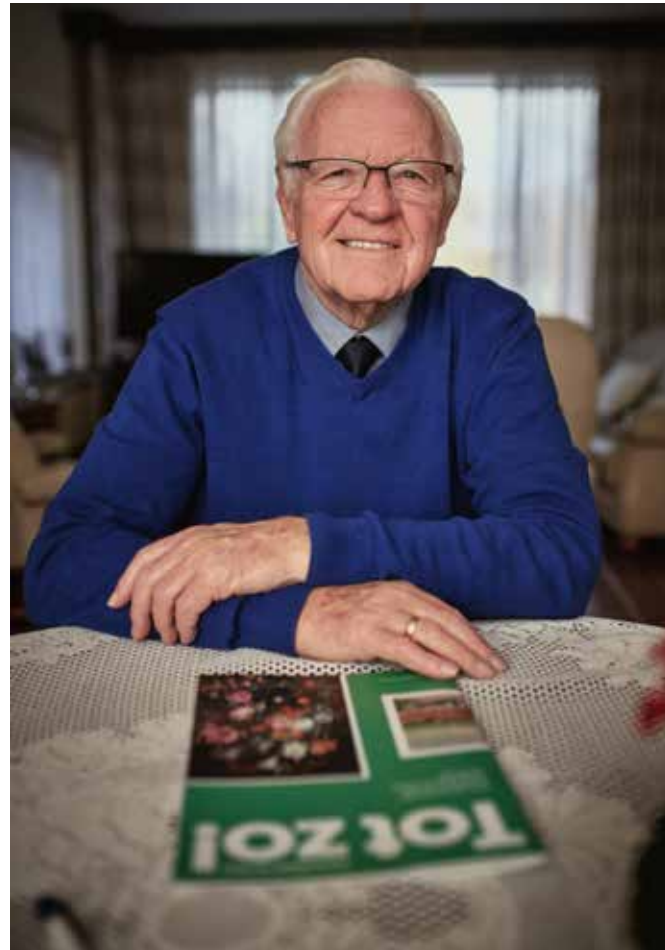
(Antwoord: Het is een prachtig detail dat niet direct opvalt: door het donkere steegje komt een paard met wagen aangereiden.)

‘Ik kijk er iedere keer weer even in’

De deelnemers van de Zonnebloem-vereniging in Spaarndam werden in oktober 2021 verrast met de derde editie van het magazine Totzo! In het verleden is deze groep ook mee geweest met een busreis van de Museum Plus Bus. Nu ontvangen zij dit magazine als vervanging van een museumbezoek. We vroegen aan de lezers en de vrijwilligers wat zij van het magazine vonden.

Mevrouw Van de Velde 84 jaar

‘Het is een prachtig blad en ik heb het nog steeds liggen. Ik kijk er iedere keer weer even in. Vooral die bloemen op de voorkant zijn heel mooi. Misschien knip ik die nog een keertje uit en dan maak ik er een kaart van voor iemand. De puzzels en tekenopdrachten die in het blad staan ga ik binnenkort met mijn kleinkinderen doen. De kunst van het Cobra Museum vind ik erg mooi. De meeste mensen zien graag iets wezenlijks, maar hier kan je lekker bij fantaseren. Het is goed van de VriendenLoterij dat ze de Museum Plus Bus steunen. Dat vind ik heel mooi. Het geld van de loten komt echt bij de mensen en projecten terecht die het kunnen gebruiken.’

Meneer Prent 87 jaar

‘Dat er uitleg gegeven wordt bij de kunstwerken in het blad, dat kan ik zeer waarderen. Anders kijk je naar een plaatje en dan vind je het mooi of lelijk en dan ga je weer naar de volgende. Nu lees je er wat meer over en dan steek je er wat van op. Je weet als het ware waar je naar kijkt. Als ik hem uit heb, doe ik hem in de krantenbak en als ik hem dan over een paar maanden weer tegenkom, dan lees ik hem weer. Het was een verrassing dat de vrijwilliger van de Zonnebloem dit blad mee had. Het contact met het uitdelen was een van de weinige contacten die we in die tijd hadden. Het is belangrijk en fijn dat de mensen van de Zonnebloem regelmatig langskomen.’

Mevrouw Molenaar 76 jaar

‘Ik moet eerlijk zeggen dat ik geen kunstmens of kunstliefhebber ben. Maar dat komt vanuit je opvoeding. Nu ik ouder ben vind ik het leuk om naar een museum te gaan. Het magazine heeft leuke verhaaltjes en de tips en weetjes lees ik ook allemaal. Je raakt echt geprikkeld door de opdrachtjes. Ook als het kunstwerk mij niet aanspreekt lees ik de tekst, want dan leer je misschien wat. Een vrijwilliger kwam het magazine afgeven en dat is heel leuk. Dat ze aan je denken is zo belangrijk. De vrijwilligers van de Zonnebloem zijn echt toppers.’

Vrijwilliger Mevrouw Van Bakel 73 jaar

‘Het is leuk om met onze gasten in contact te blijven, zeker in deze tijden met corona. Dat de Museum Plus Bus hieraan meewerkt door het uitgeven van een magazine, is heel fijn. Het is ontzettend leuk om het blad uit te delen. De vrijwilligers halen op een centraal punt de bladen op en zij zorgen dat het bij de juiste mensen terecht komt. Meestal doen we er nog een klein cadeautje bij in de vorm van chocolade of een plantje. Soms staan de vrijwilligers voor een dichte deur, maar dan gaan ze gewoon nog een keertje langs. Vaak als ze het blad afgeven gaan ze even op visite om samen naar het magazine te kijken. Zo heb je gelijk weer een contactmomentje.’

Dankzij de deelnemers van de VriendenLoterij konden de gasten van de Zonnebloem in Spaarndam, net zoals tienduizenden anderen, genieten van het gratis magazine Totzo! van de Museum Plus Bus.

De Drentse Madonna Drentse Madonna is weer thuis!

Drents Museum

De Drentse Madonna noemt Jozef Israëls (1824-1911) het grote schilderij dat hij in 1892-1893 maakt. Hij schildert zijn eigen versie van een Maria met kind: een Drents boerenmeisje van vlees en bloed met kindje op schoot. In 1910 wordt het werk verkocht aan een Amerikaanse verzamelaar. Decennialang zwerft De Drentse Madonna in verschillende onbekende Amerikaanse privécollecties. In 2017 spoort het Drents Museum dit belangrijke schilderij voor Drenthe op in Praag en weet het te verwerven voor de collectie. De Drentse Madonna is eindelijk weer thuis!

‘Eene Drentsche Madonna’

Wanneer een journalist de bekende Haagse School-schilder Jozef Israëls in november 1892 opzoekt in zijn atelier, staat er een groot doek op de ezel met daarop een nieuw schilderij. De kunstenaar legt uit: ‘Ik wil een Madonna schilderen, Eene Drentsche Madonna. Eene boerenvrouw, haar kind op den schoot, zittende op eene bank, onder eenen boom. Een landschap op den achtergrond. Het moet iets bepaald moois, iets aantrekkelijks worden...’ Net als veel tijdgenoten bezocht Israëls Drenthe een aantal keer. Mogelijk zag hij dit boerenmeisje met haar kind in het kunstenaarsdorp Zweeloo. Ze doet hem denken aan een Madonna met kind. Het schilderij toont een moeder met kind op schoot, zittend onder een boom in de avond-schemering met een paar scharrelende kippen in het gras. De sfeer is bedachtzaam en vredig. Israëls is een meester in het realistisch en met veel gevoel weergeven van boeren en vissers. Hij krijgt van tijdgenoten niet voor niets de bijnaam: ‘schilder van het zielsleven der mensen’.

Reizen en restauratie

Heel waarschijnlijk maakte Israëls in Drenthe een schets van zijn Madonna, en werkte dat verder uit

op doek in zijn atelier in Den Haag. De schilderijen van de Haagse School met het eenvoudige platte-landsleven zijn op dat moment razend populair in met name Amerika. Het is dan ook niet gek, dat dit werk in Amerika belandt. Deze reizen en verschillende eigenaars hebben hun sporen nagelaten. Zo zit er een dikke, bruine laag vernis op het schilderij. Wanneer het werk aankomt in Drenthe in de herfst van 2017, wordt deze eerst verwijderd. Het schilderij is in zijn oorspronkelijke glorie hersteld en hangt als pronkstuk van de collectie in het Drents Museum.

Wist u dat...**op de achtergrond van het schilderij een stukje van de Hondsrug te zien is? Wist u dat...het schilderij een sterke gelijkenis heeft met het wapen van de Provincie Drenthe en van Assen, waarop ook een Maria met kind op schoot staan afgebeeld? Israëls heeft hier niet bewust voor gekozen. Hij wil het thema van moederliefde schilderen.**

De Drentse Madonna, Jozef Israëls, 1892–1893, olieverf op doek, Drents Museum, schenking Stichting Vrienden van het Drents Museum

Portret van Grootvorstin Anna Pavlovna

Hermitage Amsterdam

Op tafel naast de koningin ligt de verguld zilveren kroon, die in 1840 werd geleverd door juwelier Bonebakker en die ook tijdens de inhuldiging van koning Willem-Alexander in 2013 op de credens-tafel voor hem lag. Dit portret werd in 1849 vervaardigd ter herinnering aan de inhuldiging van koning Willem II en wordt dikwijls beschouwd als het officiële inhuldigingsportret, maar in werkelijkheid heeft de koningin er tijdens de inhuldiging heel anders uitgezien. In november 1840 was het bitterkoud in Amsterdam en Anna Pavlovna had laten weten dat zijzelf en alle aanwezige dames op 28 november hooggesloten kleding zouden dragen in plaats van de gebruikelijke gedecolteerde jurken en bovendien hoeden op zouden hebben. Dat was nog een hele organisatie, omdat alle genodigde dames hun kleding al lang klaar hadden hangen en zich dus op het laatste moment moesten aanpassen.

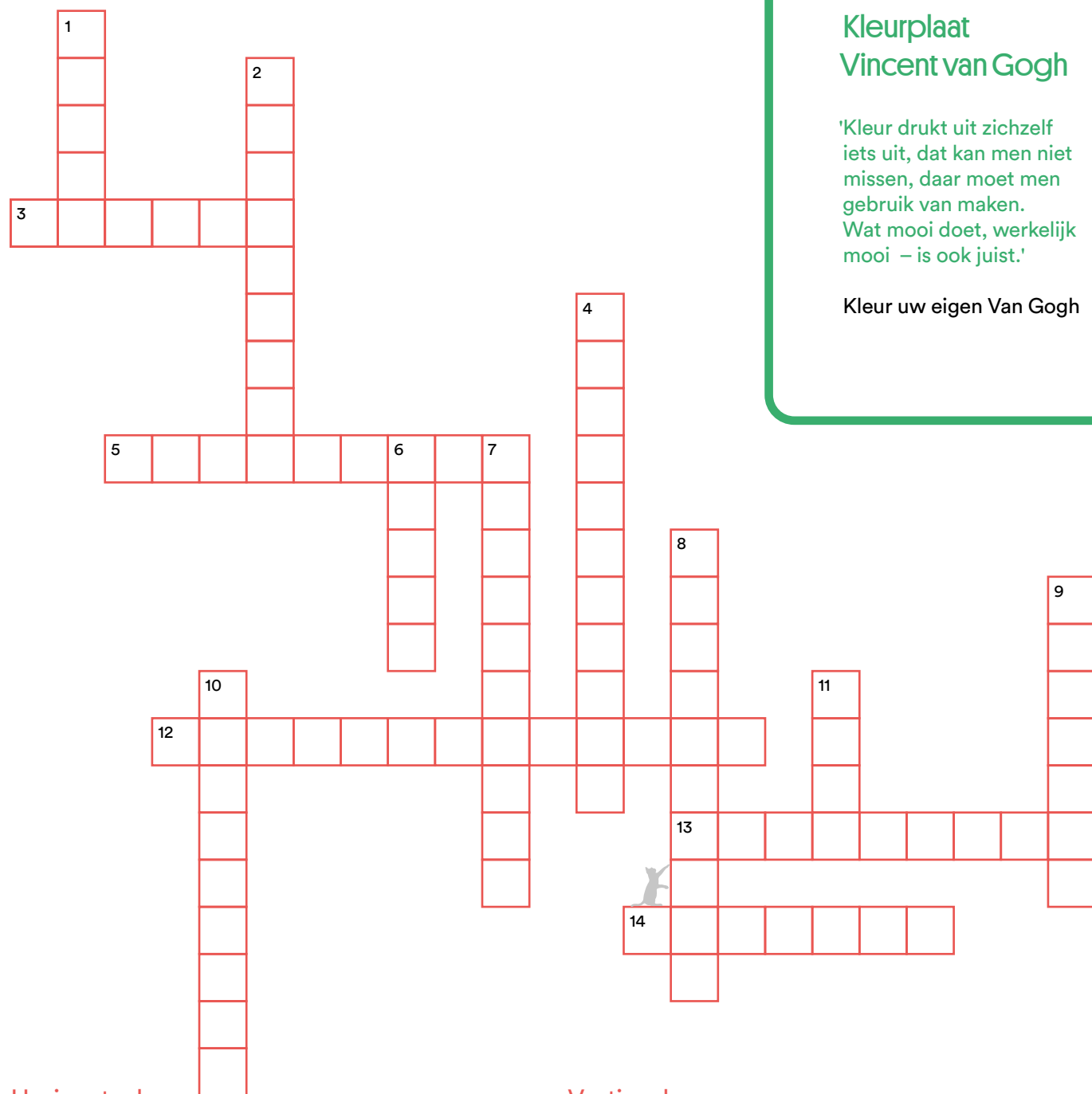
In de gegoede kringen werd druk gespeculeerd over de kledingkeuze van de vorstin en of iedereen zich wel zou aanpassen. Er werd gefluisterd dat het niet gepast was om op de inhuldiging te verschijnen in een jurk met ontblote schouders - luxe d'épaules, zoals men dat noemde. Wie dit waagde trok meer aandacht dan de koningin en beging een flater van de eerste orde. De koningin droeg tijdens de inhuldiging ook andere juwelen dan op het portret. Haar schoondochter, prinses Sophie van Württemberg, die haar schoonmoeder niet kon uitstaan, schreef in haar dagboek: ‘Ze was letterlijk bedekt met diamanten. De grote stenen, kwistig en smakeloos aangebracht, deden denken aan hangers van kroonluchters. Overdaad is zo onaantrekkelijk wanneer het niet gepaard gaat met goede smaak. Ze had erg weinig haar en uit angst voor de kou in de Nieuwe Kerk, droeg zij op haar hoofd een pruik, bezaaid met diamanten.’

Portret van grootvorstin Anna Pavlovna, Nicaise de Keyser, 1849–1850, olieverf op doek, © State Hermitage Museum, St Petersburg

Het diadeem van het portret is later naar Duitsland vererfd en uit het zicht verdwenen. Koningin Wilhelmina heeft echter aan het begin van de vorige eeuw naar aanleiding van dit juweel een nieuw diadeem laten maken, dat in een paar details afwijkt en nog altijd gedragen wordt door koningin Máxima.

De drie snoeren Romanov parels van schouder tot schouder worden door de koningin voorzichtig aangeraakt. Dikwijls werd dit gebaar in verband gebracht met de hoogstaande huwelijksmoraal van de draagster.

Horizontaal

- 3 Het Kröller-Müller Museum ligt in dit bosrijke gebied.
- 5 Kunstenaar die bekend is van zijn composities met vlakken en felle kleuren.
- 12 Naam van het museum dat in Enschede in de wijk Roombeek is gevestigd.
- 13 Dit museum heeft een vestiging in Sint-Petersburg en Amsterdam.
- 14 Voornaam van de schilder die zijn oor afsneed.

Verticaal

- 1 Het Zeeuwse meisje in dit magazine staat voor het stadhuis in deze plaats.
- 2 Deze provincie heeft elf bekende steden.
- 4 Zegswijze.
- 6 Achternaam van een kunstenaar en fruit.
- 7 Dit schilderij weegt 170 kilogram zonder lijst en hangt in het Rijksmuseum Amsterdam.
- 8 In het Drents Museum is de grootste variant in Nederland te vinden, maar normaal is dit speelgoed voor kinderen.
- 9 Geschilderde, getekende of gefotografeerde afbeelding van een mens.
- 10 Het IJsselmeer ontstond na het afsluiten van deze zee.
- 11 Een historische versie van dit voertuig rijdt rond in het Nederlands Openluchtmuseum.

Kleurplaat Vincent van Gogh

'Kleur drukt uit zichzelf iets uit, dat kan men niet missen, daar moet men gebruik van maken. Wat mooi doet, werkelijk mooi – is ook juist.'

Kleur uw eigen Van Gogh

Van Gogh Museum, Amsterdam

Piet Mondriaan

'Het eerste dat ik in mijn schilderijen veranderde, was de kleur. Ik liet de natuurlijke kleur los door haar te vervangen door de zuivere kleur.'

Compositie opdracht
Laat u inspireren door de Victory Boogie Woogie op pagina 8 en maak zelf een abstracte compositie. Gebruik lijnen en vormen in rood, geel, blauw.

Cobra Museum
voor Moderne Kunst

De
Museum
Fabriek

Drents
Museum

FRIES
MUSEUM

HERMITAGE
St Petersburg > Amsterdam

KUNSTMUSEUM
DEN HAAG

het
noordbrabants
museum

joods
cultureel
kwartier

Kröller
Müller

NIEDERLANDS
OPENLUCHT
MUSEUM

RIJKS MUSEUM

Van
Gogh
Museum
Amsterdam

ZUIDERZEE
MUSEUM

ZEEUWS
MUSEUM

Colofon

Nieuwe druk 2023
Museum Plus Bus
www.museumplusbus.nl

Facebook: @museumplusbus
Twitter: @museumplusbus
Instagram: @museumplusbus

Met teksten, beeld en medewerking van
Cobra Museum voor Moderne Kunst, De Museumfabriek,
Drents Museum, Fries Museum, Hermitage Amsterdam,
Kunstmuseum Den Haag, Het Noordbrabants Museum,
Joods Museum, Kröller-Müller Museum, Nederlands
Openluchtmuseum, Rijksmuseum, Van Gogh Museum,
Zeeuws Museum, Zuiderzeemuseum en VriendenLoterij

Overige tekst en redactie
Elise van Schaik
Pauline Kintz

Ontwerp
Studio Berry Slok

Fotografie
Milagro Elstak, Maarten Kools

Partner
VriendenLoterij

Wilt u meer informatie over het lenen van de tentoonstelling
‘Topstukken on Tour’? Neem dan contact op met Dieuwertje
Tromp, coördinator van het projectbureau van de Museum
Plus Bus: info@museumplusbus.nl

Antwoorden kruiswoordpuzzel

Horizontaal
3. Veluwe
5. Mondriaan
12. Museumfabriek
13. Hermitage
14. Vincent

Verticaal
1. Veere
2. Friesland
4. Spreekwoord
6. Appel
7. Nachtwacht
8. Poppenhuis
9. Portret
10. Zuiderzee
11. Tram

Museum Plus Bus

VRIENDENLOTERIJ
WIN MEER, BELEEF MEER

Topstukken on Tour

Cobra Museum voor Moderne Kunst
De Museumfabriek
Drents Museum
Fries Museum
Hermitage Amsterdam
Kunstmuseum Den Haag
Het Noordbrabants Museum
Joods Museum
Kröller-Müller Museum
Mauritshuis
Museum Boijmans Van Beuningen
Nederlands Openluchtmuseum
Rijksmuseum
Van Gogh Museum
Zeeuws Museum
Zuiderzeemuseum

